

Глава 77 СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Параграф 1. Загальні положення про спільну діяльність

Параграф 2. Просте товариство

Параграф 1. Загальні положення про спільну діяльність

Стаття 1130. Договір про спільну діяльність

1. За договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові.

2. □ Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників.

Взаємовідносини сторін за договором про сумісну діяльність регулюються главою 77 ЦК та загальними положеннями про зобов'язання, договір (глави 47-53 ЦК). Як зазначено у статті, що коментується, предметом договору є сумісна діяльність сторін для досягнення спільної господарської мети без створення юридичної особи. Отже, створення іншого суб'єкта господарської діяльності (підприємницького товариства), тобто окремої юридичної особи, регулюється не договором про спільну діяльність, а іншими нормами

діючого законодавства України.

Такі договори можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми, тобто без обмеження кількості учасників сумісної діяльності. Сумісна діяльність може бути організована для здійснення як короткострокових, так і довгострокових комерційних проектів, таких як придбання в сумісне користування дорогих об'єктів основних фондів; створення або виготовлення об'єктів основних фондів з метою їх подальшого сумісного використання чи продажу; сумісне ведення виробничої або торговельної діяльності та т.ін. Слід лише зазначити, що така діяльність не повинна бути забороненою законом.

Договір про сумісну діяльність є консенсуальний, взаємний та безоплатний. Він може бути двостороннім або багатостороннім.

Учасниками договору про спільну діяльність можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, у тому числі іноземні інвестори у відповідності зі ст. 23 Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р., що передбачає право іноземних інвесторів укладати договори (контракти) про спільну — інвестиційну діяльність (у галузі виробничої кооперації, у загальному виробництві тощо), не зв'язану зі створенням юридичної особи. Особливість договору про спільну діяльність за участю іноземного інвестора полягає в тому, що він підлягає державній реєстрації у відповідності з Положенням про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 1997 р. Фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності можуть також бути учасниками спільної діяльності.

Кожний учасник зобов'язаний за спільною діяльністю виступати водночас як боржник і як кредитор. Але жодна із сторін не може вимагати виконання для себе особисто, так само як і не повинна виконувати зобов'язання безпосередньо іншій стороні. Взаємні права та обов'язки учасників опосередковані необхідністю досягнення загальної мети.

Важливою ознакою цих правовідносин є те, що сама суть спільної діяльності передбачає, як правило, певну зовнішню реалізацію, іншими словами, вона потребує від сторін вступати у відносини з третіми особами.

Зобов'язання за спільною діяльністю часто мають тривалий характер, із зазначенням строку або з невизначеністю строку їх дії.

Договір про спільну діяльність слід відрізнити від установчого договору, який укладається двома чи більш засновниками при створенні юридичної особи. Основна відмінність установчого договору від договору про сумісну діяльність полягає в тому, що спільні дії засновників здійснюються саме з метою створення нової юридичної особи, в діяльності якої вони потім приймають участь.

Стаття, що коментується, передбачає дві підстави об'єднання осіб для ведення спільної діяльності: об'єднання вкладів учасників або без об'єднання вкладів учасників. Таким чином, для досягнення мети своєї спільної діяльності учасники договору здійснюють вклади або грошима чи іншим майном, або трудовою участю.

Стаття 1131. Форма та умови договору про спільну діяльність

1. Договір про спільну діяльність укладається у письмовій формі.

2. Умови договору про спільну діяльність, у тому числі координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, покриття витрат та збитків учасників, їх участь у результатах спільних дій та інші умови визначаються за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності.

За загальним правилом, встановленим ст. 205 ЦК, правочин може вчинятися усно або в письмовій формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом. Усно можуть вчинятися правочини, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність (ст. 206 ЦК). Оскільки договір про спільну діяльність не виконується в момент його укладення, а також відноситься до тих правочинів, щодо яких законом встановлена письмова форма (згідно ст. 208 ЦК та статті, що коментується), до цього договору застосовуються вимоги до письмової форми правочину (ст. 207 ЦК).

Згідно зі ст. 638 ЦК договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

Стаття, що коментується, не дає вичерпного переліку необхідних умов договору. Тому всі умови, які на думку сторін мають відношення до регламентації їх стосунків під час здійснення спільної діяльності, можуть бути визнані ними суттєвими і включені в текст договору. Разом з тим, з урахуванням практики застосування договорів про спільну діяльність можна дійти до висновку, що суттєвими є умови про предмет та мета договору, взаємні права та обов'язки учасників сумісної діяльності, обов'язки кожного з учасників; розмір та порядок внесення учасниками грошових та майнових внесків у спільну діяльність, координація спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ, правовий статус виділеного для спільної діяльності майна, порядок наступного спільного використання майна і покриття витрат на його утримання, покриття витрат та збитків учасників, їх участь у результатах спільних дій, строк дії договору та умови його припинення.

Стаття, що коментується, не ставить суворих меж до того, як наведені умови повинні бути відображеними у тексті договору, окрім випадків прямо передбачених у законі, тому вона надає сторонам право за своїм бажанням та за домовленістю між собою визначати їх зміст.

Параграф 2. Просте товариство

Стаття 1132. Договір простого товариства

1. За договором простого товариства сторони (учасники) беруть зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або

досягнення іншої мети.

Найпоширенішим договором про спільну діяльність є договір простого товариства. Договори простого товариства, як і всі інші договори про спільну діяльність, можуть бути дво- та багатосторонніми угодами. Вони також вважаються консенсуальними договорами, оскільки для укладення їх досить згоди сторін і не потрібен сам факт передачі вкладів та здійснення спільних дій.

До характерних рис договору можна віднести: 1) це об'єднання двох або більше осіб (багатосторонній правочин); 2) об'єднання не приводить до утворення юридичної особи; 3) об'єднання зв'язане з участю кожної із сторін у їхній спільній діяльності; 4) для спільної діяльності учасники вносять і з'єднують свої внески; 5) об'єднання створюється для отримання прибутку чи досягнення іншої мети, яка не суперечить закону (спільне будівництво будинку, дороги і т.ін.).

Договори простого товариства можна поділити на договори між українськими юридичними та фізичними особами і між ними та іноземними особами (зовнішньоекономічні договори про спільну діяльність). Отже, суб'єктами (сторонами або учасниками) договору простого товариства виступають громадяни і юридичні особи. Проте участь юридичної особи у цих договорах має відповідати цілям, передбаченим її статутом.

У тих випадках, коли метою договору є постійна діяльність для отримання прибутку (підприємницька діяльність), сторонами можуть бути тільки приватні підприємці і (чи) комерційні організації. Виключення складає участь у договорі некомерційної організації, якщо підприємницька діяльність не суперечить цілям, заради яких вона створена. В усіх інших випадках коло учасників договору не обмежене.

Сторони договорів простого товариства можуть мати на меті як отримання прибутку (доходу), так і досягнення іншого результату, зокрема, соціального ефекту. У зв'язку з цим договори простого товариства поділяють на підприємницькі і такі, що передбачають немайнову мету (благодійну, наукову, освітню).

З метою оподаткування отриманих доходів договір простого товариства підлягає

реєстрації в податкових органах у відповідності з «Інструкцією про порядок обліку платників податків» та Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств», яким передбачений окремий порядок оподаткування простого товариства (спільної діяльності). При укладенні договору простого товариства без створення юридичної особи новий суб'єкт підприємницької діяльності не реєструється.

За кожним договором простого товариства без створення юридичної особи можна відкривати в установі банку лише один рахунок (пп. 2.2.12 Інструкції про порядок відкриття та використання рахунків в національній та іноземній валюті, затв. Постановою правління НБУ від 18 грудня 1998 р.)

Договір простого товариства набирає чинності в момент одержання особою, що направила оферту, її акцепту (ч. 2 ст. 638 ЦК). Договір носить сплатний характер, що виражається не тільки в з'єднанні внесків, але і можливості учасників користатися спільним майном. Права та обов'язки учасників встановлюються законом і договором.

У статті, що коментується, відсутні спеціальні правила, що стосуються форми і порядку укладення договору. Отже, застосовуються загальні правила для договорів (ст.ст. 205-208 ЦК) та договорів про спільну діяльність, зокрема (1131 ЦК).

Стаття 1133. Вклади учасників

1. Вкладом учасника вважається все те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки.

2. Вклади учасників вважаються рівними за вартістю, якщо інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин. Грошова оцінка вкладу учасника провадиться за погодженням між учасниками.

Учасник договору простого товариства, як власник свого майна, може використовувати майно для здійснення господарської та іншої не забороненої законом діяльності, зокрема, передавати його безоплатно або за плату у володіння і користування іншим особам. Стаття, що коментується, передбачає, що учасники договору можуть робити вклади грошима, будь-яким рухомим і нерухомим майном (землею, будівлями, спорудами,

обладнанням) і будь-якими пов'язаними з ними майновими правами, акціями, облігаціями; грошовими вимогами та правом вимоги щодо виконання договірних зобов'язань, які мають вартість; будь-якими правами інтелектуальної власності, що мають вартість, включаючи авторські права, права на винаходи, права на знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, промислові зразки, ноу-хау тощо. Тобто усе майно, яке не виключено або не обмежено в цивільному обігу може бути внеском до простого товариства.

Учасники договору можуть здійснювати вклади також і трудовою участю. Трудова участь — це обумовлена договором сукупність практичних дій учасника, що полягає в безпосередньому виконанні трудових функцій для досягнення результату (мети) спільної діяльності. У коментованій статті окрім наведених видів внесків передбачено, що вкладом у спільну діяльність можуть бути також знання, ділові зв'язки, ділова репутація тощо, вартість яких оцінюється сторонами.

Якщо договором не обумовлена вартість вкладів, то вони вважаються рівними. Таким чином, учасники мають можливість за своїм бажанням встановлювати суму, яку кожен з учасників вносить в спільну діяльність, а також форму (основні засоби, товарно-матеріальні цінності) та вартість майнових внесків учасників. Строки здійснення учасниками вкладів узгоджуються у договорі.

Угода учасників про розміри і порядок внесення внесків у загальне майно є істотною умовою договору простого товариства.

Згідно зі ст. 357 ЦК частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом. Тому стаття, що коментується, встановлює, що вклади учасників вважаються рівними за вартістю, якщо інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин. Грошова оцінка вкладу проводиться за погодженням між учасниками або проводиться у порядку, передбаченому Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 р.

Стаття 1134. Спільне майно учасників

1. Внесене учасниками майно, яким вони володіли на праві власності, а також вироблена у результаті спільної діяльності продукція та одержані від такої діяльності плоди і доходи є спільною частковою власністю учасників, якщо інше не

встановлено договором простого товариства або законом.

Внесене учасниками майно, яким вони володіли на підставах інших, ніж право власності, використовується в інтересах усіх учасників і є їхнім спільним майном.

2. Ведення бухгалтерського обліку спільного майна учасників може бути доручено ними одному з учасників.

3. Користування спільним майном учасників здійснюється за їх спільною згодою, а в разі недосягнення згоди — у порядку, що встановлюється за рішенням суду.

4. Обов'язки учасників щодо утримання спільного майна та порядок відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням цих обов'язків, встановлюються договором простого товариства.

Спільну власність учасників договору простого товариства складають не тільки їх внески, але й майно, створене або придбане в результаті їх сумісної діяльності. Відповідно до ч. 4 ст. 355 ЦК спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена сумісна власність на майно. Стаття, що коментується, передбачає встановлення режиму спільної часткової власності на внесене учасниками майно, яким вони володіли на праві власності, а також вироблену у результаті спільної діяльності продукцію та одержані від такої діяльності плоди і доходи. Правовий режим цих складових частин спільної власності однаковий, учасники договору володіють, користуються і розпоряджаються майном, яке перебуває у їх спільній частковій власності, за згодою між собою (про здійснення права спільної часткової власності див. ст. 358 ЦК та коментар до неї). Основні умови й напрями використання майна при спільній частковій власності встановлюються договором.

Спільна часткова власність передбачає визначення частки кожного учасника договору. Якщо під час виконання договору придбавається яке-небудь майно (наприклад, засоби виробництва), отримуються плоди, продукція та доходи від використання майна, то частка кожного учасника в ньому визначається відповідно до співвідношення вкладів учасників, зазначених у договорі (див. ст. 359 ЦК та коментар до неї).

Ведення бухгалтерського обліку майна учасників, як правило, покладається на ту ж саму особу, яка уповноважена вести спільні справи учасників договору простого товариства. У процесі ведення бухгалтерського обліку учасник, на якого покладений цей обов'язок, керується Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р., «Національним положенням (стандартом бухгалтерського обліку) та ін.

Крім того, відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затвердженого Міністерством фінансів України від 26 квітня 2000 р., кожний учасник спільної діяльності без створення юридичної особи відображає в своїх облікових регістрах (на окремих рахунках аналітичного обліку) і у фінансовій звітності відповідні активи, задіяні (внесені) у спільній діяльності, які він контролює.

Стаття 365 ЦК передбачає, що співвласник має право самостійно розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Кожний вправі розпорядитися своєю часткою, як власник (наприклад, вимагати її виділу у разі виходу із простого товариства). Це означає, що сторони при укладенні договору можуть прийняти на себе додаткові зобов'язання, у тому числі у виді подібної заборони на відчуження. Адже учасники простого товариства зв'язані не тільки відносинами загальної часткової власності, але і договірними. Слід зазначити, що з метою досягнення результатів спільної діяльності, право розпорядження спільним майном, в тому числі шляхом його відчуження, може мати особа, на яку покладено ведення справ простого товариства, за умови, що це передбачено договором та дорученням.

Обов'язок та порядок утримання спільного майна та порядок відшкодування витрат, пов'язаних із виконанням здійснення цього обов'язку, передбачений статтею, встановлюється договором простого товариства (додатково див. ст. 1137 ЦК та коментар до неї).

Стаття 1135. Ведення спільних справ учасників

1. Під час ведення спільних справ кожний учасник має право діяти від імені всіх учасників, якщо договором простого товариства не встановлено, що ведення справ здійснюється окремими учасниками або спільно всіма учасниками договору простого товариства.

У разі спільного ведення справ для вчинення кожного правочину потрібна згода всіх учасників.

2. У відносинах із третіми особами повноваження учасника вчиняти правочини від імені всіх учасників посвідчується довіреністю, виданою йому іншими учасниками, або договором простого товариства.

3. У відносинах із третіми особами учасники не можуть посилалися на обмеження прав учасника, який вчинив правочин, щодо ведення спільних справ учасників, крім випадків, коли вони доведуть, що на момент вчинення правочину третя особа знала або могла знати про наявність таких обмежень.

4. Учасник, який вчинив від імені всіх учасників правочин, щодо якого його право на ведення спільних справ учасників було обмежене, або вчинив в інтересах усіх учасників правочин від свого імені, може вимагати відшкодування здійснених ним за свій рахунок витрат, якщо вчинення цього правочину було необхідним в інтересах усіх учасників. Учасники, яким внаслідок таких правочинів було завдано збитків, мають право вимагати їх відшкодування.

5. Рішення щодо спільних справ учасників приймаються учасниками за спільною згодою, якщо інше не встановлено договором простого товариства.

Ведення спільних справ учасників договору означає здійснення у спільних інтересах усіх необхідних дій, що забезпечують чітке виконання умов договору і досягнення його мети. Спільні справи учасників договору ведуться за їх загальною згодою. При цьому слід пам'ятати, що кожен з учасників користується рівними правами у вирішенні питань організації й управління діяльністю простого товариства незалежно від розміру внеску.

Укладаючи договір простого товариства, сторони повинні вирішити питання про порядок ведення спільних справ. ЦК не обмежує їх у виборі форми цього порядку. Наприклад, сторонами може бути створена рада з числа їх працівників, яка приймає рішення не більшістю голосів, а за загальною згодою. Якщо договором передбачена така форма ведення спільних справ, то у випадку необхідності укладання договорів для досягнення мети сумісної діяльності (договори підряду, оренди, поставки тощо) такі договори

укладаються всіма учасниками сумісної діяльності або за їх дорученням одним із них.

Якщо керівництво сумісною діяльністю сторони доручили одному з учасників договору, то на останнього може покладатися і ведення спільних справ усіх учасників договору. Якщо йдеться про співробітництво між юридичними особами, такого учасника прийнято називати головною організацією. Учасник, якому доручено керівництво спільною діяльністю, приймає на себе ведення спільних справ учасників договору. Він діє лише у межах повноважень (прав та обов'язків), що визначаються у підписаному іншими учасниками договору дорученні. Крім умови договору про покладення ведення спільних справ на одного з учасників договору інші учасники договору видають довіреність про надання йому повноважень для представництва перед третіми особами. Така довіреність повинна бути оформлена відповідно до глави 17 ЦК України. За таких обставин особа, на яку покладено ведення спільних справ, укладає договори, пов'язані з забезпеченням сумісної діяльності, від свого імені і сама набуває цивільних прав і несе обов'язки за договорами. У процесі їх виконання ця особа не з її вини і вини контрагента може мати певні витрати (збитки). У таких випадках вона має право, у тому числі шляхом пред'явлення позову, вимагати їх покриття усіма учасниками сумісної діяльності.

Стаття, що коментується, передбачає випадки, коли учасники не можуть посилатися на обмеження прав учасника. Але якщо учасники хочуть обмежити права ведучого загальної справи щодо виду вчинених угод, їхньої суми і т.п., вони повинні прямо вказати про це в дорученні чи письмовому договорі простого товариства. Інакше вони не вправі будуть посилатися на обмеження прав учасника, і зроблена ним угода буде визнана загальною для всіх. Причому обов'язок по доведенню того, що в момент в укладення угоди третя особа знала чи повинна була знати про існуючі обмеження, покладається на самих учасників.

Стаття, що коментується, передбачає наслідки на випадок вчинення дій учасником без належних повноважень. Він повинен врегулювати внутрішні взаємні майнові претензії товаришів, коли один з них уклав угоду з третіми особами:

а) від свого імені, але в інтересах усіх товаришів;

б) від імені всіх, але без наданих повноважень. Якщо учасник, який уклав подібну угоду, доведе, що вона була необхідна для інтересів всіх учасників, він може вимагати від них розмірного відшкодування понесених витрат. У протилежному випадку він не тільки несе

витрати по договору, але зобов'язаний відшкодувати учасникам заподіяні ним збитки.

Стаття 1136. Право учасника на інформацію

1. Кожний учасник договору простого товариства має право ознайомлюватися з усіма документами щодо ведення спільних справ учасників. Відмова від цього права або його обмеження, в тому числі за погодженням учасників, є нікчемною.

Надане статтею право — одне з найважливіших прав учасника договору простого товариства. У договорі необхідно заздалегідь установити терміни представлення й обсяг інформації, необхідної для формування звітної, податкової й іншої документації. Зокрема, для бухгалтерської звітності ці терміни не повинні бути більш тривалими, ніж передбачені «Національним положенням (стандартом бухгалтерського обліку».

Відмова учаснику від права на інформацію чи його обмеження, у тому числі за згодою сторін, є нікчемною угодою. За вимогою зацікавленої сторони можуть бути застосовані наслідки недійсності нікчемної угоди.

Стаття 1137. Спільні витрати та збитки учасників

1. Порядок відшкодування витрат і збитків, пов'язаних із спільною діяльністю учасників, визначається за домовленістю між ними. У разі відсутності такої домовленості кожний учасник несе витрати та збитки пропорційно вартості його вкладу у спільне майно.

Умова, за якою учасник повністю звільняється від участі у відшкодуванні спільних витрат або збитків, є нікчемною.

В процесі спільної діяльності може статися таке, що для досягнення мети договору, а також для покриття витрат та збитків, пов'язаних з виконанням договору, не вистачає спільного майна учасників. Якщо договором не передбачений порядок відшкодування витрат і збитків, то необхідно виходити з того, що спільні витрати і збитки покриваються за рахунок спільного майна учасників договору простого товариства, тобто за рахунок їх грошових та інших майнових внесків, а також майна, яке створене або придбане в результаті їх сумісної діяльності. Розмір відшкодування витрат та збитків розподіляється

пропорційно внескам учасників у спільне майно. Якщо учасники сумісної діяльності не досягли згоди щодо обсягів додаткових внесків для покриття витрат і збитків, то розподіл таких витрат та збитків здійснюється пропорційно вартості їх вкладів у спільне майно.

При визначенні питань, пов'язаних з витратами учасників договору, необхідно чітко з'ясувати, що саме розуміють сторони договору під «витратами, пов'язаними із спільною діяльністю»; детальніше зазначити порядок покриття витрат, пов'язаних із спільною діяльністю, а також обговорити, хто несе відповідальність у разі випадкової загибелі майна, що було передане в якості внеску в спільну діяльність.

Стаття 1138. Відповідальність учасників за спільними зобов'язаннями

1. Якщо договір простого товариства не пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, кожний учасник відповідає за спільними договірними зобов'язаннями усім своїм майном пропорційно вартості його вкладу у спільне майно. За спільними зобов'язаннями, що виникли не з договору, учасники відповідають солідарно.

2. Якщо договір простого товариства пов'язаний із здійсненням його учасниками підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно за всіма спільними зобов'язаннями незалежно від підстав їх виникнення.

Стаття, що коментується, встановлює випадки та види відповідальності в залежності від того, чи виникло зобов'язання в зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності. Крім того, для настання відповідальності важливо, щоб зобов'язання було загальним, тобто пов'язане зі спільною діяльністю. Якщо договір простого товариства не зв'язаний з підприємницькою діяльністю (наприклад, товариство створене для спільних наукових досліджень), відповідальність за договором із третіми особами настає пропорційно внеску кожного в загальне майно (часткова відповідальність). При недостатності загального майна необхідні суми —• у тій же пропорції -- відшкодовуються з особистого майна учасників. У цьому випадку ЦК відхилився від загальної норми, передбаченої ст. 540 ЦК, згідно з якою, якщо у зобов'язанні беруть участь кілька кредиторів або кілька боржників, кожний із кредиторів має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці, якщо інше не встановлено договором або

актами цивільного законодавства.

По загальних зобов'язаннях, не зв'язаних з договором (наприклад, зі спільного заподіяння шкоди), учасники такого товариства відповідають солідарне (про солідарне зобов'язання та солідарний обов'язок боржників див. ст.ст. 541, 543 ЦК та коментар до них).

Оскільки учасники простого товариства не утворюють нового суб'єкта права (юридичну особу) і не відокремлюють майно, а несуть особисту (часткову чи солідарну) відповідальність по загальних боргах, ЦК не пред'являє до їх внесків у просте товариство тих же твердих вимог, що і до внесків у майно товариств і організацій (юридичних осіб). Адже їхнє загальне майно не є гарантією (як у більшості господарчих товариств) задоволення інтересів їх кредиторів по загальних зобов'язаннях.

Якщо договір простого товариства був спрямований на здійснення підприємницької діяльності, учасники відповідають солідарно по всіх зобов'язаннях, незалежно від основ їхнього виникнення. Норми про відповідальність є імперативними і не можуть бути змінені угодою сторін.

Крім наведених у статті випадків відповідальності у договорі простого товариства необхідно також передбачити розміри та умови відповідальності сторін договору за невиконання чи неналежне виконання обов'язків за договором. Так, наприклад, слід звернути увагу на такі можливі порушення договору: недодержання зазначених строків внесення вкладів; невиконання або неналежне виконання обов'язків по веденню спільних справ по договору; порушення порядку покриття витрат і збитків; дострокове припинення договору з вини одного з учасників; одностороння відмова від виконання обов'язків за договором; порушення учасником договору обов'язку не передавати третім особам майнові права, внесені в спільну діяльність; збитки, вчинені накладенням штрафних санкцій державними органами, з вини «уповноваженого учасника» або інших сторін договору; завдання одним з учасників збитків майну іншого учасника та інші.

Стаття 1139. Розподіл прибутку

1. Прибуток, одержаний учасниками договору простого товариства в результаті їх спільної діяльності, розподіляється пропорційно вартості вкладів учасників у спільне майно, якщо інше не встановлено договором простого товариства або іншою домовленістю учасників.

Умова про позбавлення або відмову учасника від права на частину прибутку є нікчемною.

Для розподілу результатів спільної діяльності за договором простого товариства учасникам необхідно передбачити порядок підведення підсумків спільної діяльності та розподіл прибутку, одержаного від її здійснення, а також порядок реалізації продукції, що є результатом спільної діяльності, та порядок використання доходів, отриманих в результаті спільної діяльності учасників простого товариства. Якщо ж договором не встановлений порядок розподілу прибутку, то, як встановлено статтею, що коментується, прибуток, одержаний від спільної діяльності, розподіляється пропорційно вкладам кожного з учасників. Однак при цьому може враховуватись їх трудовий вклад у спільну діяльність.

Стаття 1140. Виділ частки учасника на вимогу його кредитора

1. Кредитор учасника договору простого товариства має право пред'явити вимогу про виділ частки учасника у спільному майні відповідно до положень цього Кодексу.

Кредитор учасника договору простого товариства, який є власником майна, що є у спільній частковій власності, у разі недостатності у нього іншого майна, на яке може бути звернене стягнення, може в силу ст.366 ЦК пред'явити позов про виділ частки із спільного майна в натурі для звернення стягнення на неї. Метою виділу частки учасника-боржника є подальше звернення на неї стягнення.

Також ст. 366 ЦК встановлено, якщо виділ в натурі частки із спільного майна має наслідком зміну його призначення або проти цього заперечують інші учасники, спір вирішується судом. У разі неможливості виділу в натурі частки із спільного майна або заперечення інших учасників проти такого виділу кредитор має право вимагати продажу боржником своєї частки у праві спільної часткової власності з направленням суми виторгу на погашення боргу. У разі відмови боржника від продажу своєї частки у праві спільної часткової власності або відмови інших співвласників від придбання частки боржника кредитор має право вимагати продажу цієї частки з публічних торгів або переведення на нього прав та обов'язків учасника-боржника з проведенням відповідного перерахунку.

Стаття 1141. Припинення договору простого товариства

1. Договір простого товариства припиняється у разі:

1) визнання учасника недієздатним, безвісно відсутнім, обмеження його цивільної дієздатності, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

2) оголошення учасника банкрутом, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

3) смерті фізичної особи — учасника або ліквідації юридичної особи — учасника договору простого товариства, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників або заміщення учасника, який помер (ліквідованої юридичної особи), його спадкоємцями (правонаступниками);

4) відмови учасника від подальшої участі у договорі простого товариства або розірвання договору на вимогу одного з учасників, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

5) спливу строку договору простого товариства;

6) виділу частки учасника на вимогу його кредитора, якщо домовленістю між учасниками не передбачено збереження договору щодо інших учасників;

7) досягнення мети товариства або настання обставин, коли досягнення мети товариства стало неможливим.

2. У разі припинення договору простого товариства речі, передані у спільне володіння та (або) користування учасників, повертаються учасникам, які їх надали, без винагороди, якщо інше не передбачено домовленістю сторін.

Поділ майна, що є у спільній власності учасників, і спільних прав вимоги, які виникли у них, здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом.

Учасник, який вніс у спільну власність річ, визначену індивідуальними ознаками, має право у разі припинення договору простого товариства вимагати в судовому порядку повернення йому цієї речі за умови додержання інтересів інших учасників і кредиторів.

3. З моменту припинення договору простого товариства його учасники несуть солідарну відповідальність за невиконаними спільними зобов'язаннями щодо третіх осіб.

Частиною 1 статті, що коментується, встановлений перелік обставин, внаслідок яких договір простого товариства припиняється. Але він не є строго обмеженим, тому за згодою учасників можуть бути передбачені й інші випадки припинення договору, але такі, що не суперечать законодавству.

Багатобічні договори за угодою учасників можуть бути залишені в силі, втративши її тільки у відношенні вибулого учасника.

У випадку припинення договору простого товариства його учасник має право вимагати повернення своєї частки майна в натурі або шляхом грошової компенсації, якщо виділ майна в натурі неможливий без нанесення шкоди для його господарського призначення.

Поділ майна, що є у спільній власності учасників, здійснюється в порядку, передбаченому положеннями ст.1139 ЦК. Крім того, слід також враховувати, що рішення питання про розділ спільного майна учасників після припинення договору залежить від того, на якій правовій підставі це майно було передано чи знаходилося в розпорядженні. При цьому індивідуально визначена річ (автомобіль, нерухомість і т.п.), внесена учасником у загальну власність, може бути витребувана ним назад, у тому числі за допомогою віндикаційного позову. Речі, передані до складу спільного майна не на праві власності (на праві оренди, користування і т.п.), після розрахунків із кредиторами повинні бути повернуті їх власникам. Суми невиплаченої орендної плати, плати за користування і т.п. учаснику не виплачуються, якщо інше не передбачено угодою сторін.

Стаття 1142. Відмова учасника від подальшої участі в договорі простого товариства та розірвання договору

1. Учасник може зробити заяву про відмову від подальшої участі у безстроковому договорі простого товариства не пізніше як за три місяці до виходу з договору.

Умова про обмеження права на відмову від безстрокового договору простого товариства є нікчемною.

2. Учасник договору простого товариства, укладеного на визначений строк, або договору, у якому досягнення мети визначено як скасувальна умова, має право вимагати розірвання договору у відносинах з іншими учасниками через поважну причину з відшкодуванням іншим учасникам реальних збитків, завданих розірванням договору.

Вихід, передбачений ч.1 статті, що коментується, варто розглядати як відмовлення від подальшого виконання договору, і він вважається розірваним у відношенні вибулої особи.

Стаття передбачає обов'язок особи, що бажає вийти, попередити інших учасників про майбутній вихід.

Хоча в передбаченому ч.2 статті, що коментується, випадку підставою для розірвання договору служать інші причини, ніж істотне порушення його умов (ч. 2 ст. 651 ЦК та коментар до неї), учасник, який вибуває з договору, все-таки зобов'язаний відшкодувати іншим учасникам договору простого товариства суму заподіяного ним реального збитку (ст. 22 ЦК та коментар до неї).

Стаття 1143. Відповідальність учасника, щодо якого договір простого товариства припинений

1. Якщо договір простого товариства не був припинений за заявою учасника про відмову від подальшої у ньому участі або у разі розірвання договору на вимогу одного з учасників, учасник, участь якого в договорі припинилася, відповідає перед третіми особами за спільними зобов'язаннями, які виникли в період його участі в договорі простого товариства як учасника договору.

Стаття, що коментується, передбачає умови, при яких учасник, що вийшов за участі в простому товаристві, позбавляється можливості уникнути відповідальності по зобов'язаннях, які виникли в період його участі в договорі простого товариства, як учасника договору.